

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Kranjski verski sklad

Darko Ščavničar

Article information:

To cite this document:

Ščavničar, D. (2018). Kranjski verski sklad, Dignitas, št. 53/54, str. 301-310.

Permanent link to this document:

[https://doi.org/ 10.31601/dgnt/53/54-17](https://doi.org/10.31601/dgnt/53/54-17)

Created on: 07. 12. 2018

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Kranjski verski sklad

Darko Ščavničar

---

1. Uvod

Avtor na podlagi preučevanja arhivskih virov in literature obravnava pravno delovanje Kranjskega verskega sklada v habsburški monarhiji od leta 1782 do nakupa blejskih gozdov s strani Kranjskega verskega sklada leta 1895. Reševanje omenjenega pravnega vprašanja Cerkve in s tem verskega sklada sega v leto 1919, ko so se začeli razgovori za sklenitev konkordata Kraljevine SHS s Svetim sedežem pa vse do je sprejetja zakona o denacionalizaciji v Slovenskem parlamentu leta 1991. Tako se je pri vračanju cerkvenega premoženja najbolj zapletalo pri vračilu gozdnih posestev, ki so bila prej v lasti Cerkve oz. Kranjskega verskega sklada.²

2. Kranjski verski sklad

V 18. stoletju je habsburška monarhija centralizirala številna področja javnega življenja (vojsko, šolstvo, promet itd.). Tako so na cerkveno področje »posegali« vsi cesarji, ki so med drugim imeli pravico imenovanja večine škofov v dednih deželah. Poseg Marije Terezije in cesarja Jožefa II. pa je bil močan zlasti na cerkvenopravnem področju, kot je bilo urejanje škofijskih meja itd. Eden izmed posegov na cerkvenopolitičnem področju je bil vsekakor ustanovitev verskega sklada 27. februarja 1782. Ustanovil ga je Jožef II., v njem je združil imetje vseh razpuščenih samostanov, njihova posestva in drugo premoženje pa je prešlo v državno upravo.

---

¹ Avtor dr. Darko Ščavničar v tem članku objavlja nekatere pomembnejše rezultate raziskave, ki je bila opravljena za potrebe doktorske disertacije z naslovom *Odvzem cerkvenega premoženja na slovenskem po letu 1945*. Doktorska naloga je bila napisana pod mentorstvom red. prof. dr. Lovra Šturma in je bila javno zagovarjana na Fakulteti za državne in evropske študije dne 26. 10. 2011.

² Rybář, *Nacistični ukrepi zoper duhovščino lavantinske škofije 1941–1945, 1978*, str. 44–102.

V skladu zbrana sredstva so služila za vzdrževanje, za financiranje župnij, novih župnij in škofij, za bogoslovje, pokojnine samostanskim duhovnikom in redovnicam in za prispevke za druge cerkvene potrebe.³

Na področju Slovenije so bili verski skladi ustanovljeni na Kranjskem, Štajerskem, Goriškem, v Istri in Trstu. V imenu Cerkev je sklade upravljala država, in sicer komisije, ki so jih sestavljali deželno knežji uradniki, kot samostojno blagajno, ločeno od drugih državnih uradov in tudi v vsakem državnem proračunu so bili izkazani posebej. Skratka, država je verske sklade upravljala, kakor je upravljala svoje premoženje, a nikdar ni izjavila, da je to premoženje njena fiskalna last. Delovanje verskih skladov sta potrdila konkordata iz let 1855 in 1933. Konkordat med Svetim sedežem in Avstro-Ogrsko monarhijo iz leta 1855, je v 31. členu opredeljeval dejanske obstoječe razmere verskega sklada. V nemškem izvirniku je bilo nedvoumno zapisano, da je posest iz verskega sklada po svojem poreklu last Cerkev, upravlja pa jo država. Latinski tekst konkordata je bil napisan v bolj nevtralnem obliki, vendar je mogoče tudi iz tega teksta ugotoviti, da država ni bila lastnica verskega sklada.⁴

Zaradi slabega gospodarjenja, birokratske uprave, prodaje posesti in razvrednotenja denarja so se dohodki verskih skladov kmalu močno znižali oz. pričakovani donosi niso bili doseženi. Stanje se je še poslabšalo z dajanjem posesti v zakup. V dvajsetih letih 19. stoletja so jih pričeli celo prodajati. Verski skladi so namreč imeli premoženje naloženo v denarju ali posesti. Kupnina od prodanih samostanskih nepremičnin je tako ostala verskemu skladu, za sprotne potrebe so smeli črpati le obresti, kot je to opredeljeval sprejet dvorni dekret z dne 26. novembra 1799.⁵

Po padcu konkordata iz leta 1855 je bil l. 1874 sprejet Zakon o verskih skladih, ki je cerkveno premoženje obdavčil v korist verskega sklada. Zakon o verskih skladih je sicer urejal prihodke verskih skladov, vendar pa iz zakona nikoli ni bilo razvidno, ali

³ Vincenc Rajšp, Verski skladi na področju Slovenije in gozdovi na Gorenjskem, ki jih je kupil Kranjski verski sklad, v: State and Church, Selected historical and legal issues. International Conference, June 21 and 22, 2001, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 2002 (dalje Rajšp, State and Church, Selected historical and legal issues), str.105; Jože Maček, Kranjski verski sklad, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2006, (dalje Maček, Kranjski verski sklad), str. 42; Maček, O cerkvenem premoženju, str. 61.

⁴ Maček, Kranjski verski sklad, str. 46, 56, 71.

⁵ Maček, O cerkvenem premoženju, str. 62-63. Več o tem glej Maček, Kranjski verski sklad, str. 57-65.

so skladi državna lastnina ali samostojno cerkveno premoženje v državni upravi.⁶

Na Slovenskem je bil najpomembnejši Kranjski verski sklad, ki je imel večino premoženja naloženega v denarju in le manjši del v agrarni posesti. Pokrajinski verski skladi so od nastanka leta 1782 do leta 1802 delovali pod okriljem centralne blagajne na Dunaju. Z ukinitvijo centralne blagajne so na podlagi dvornega dekreta z dne 24. julija 1802 lahko posamezni deželni verski skladi povsem svobodno upravljali s svojim denarjem.⁷

Tako je 2. julija 1895 Kranjski verski sklad od Kranjske industrijske družbe kupil gozdove pri Bohinju in Jesenicah.⁸ Nakup v tistem času ni bil nič posebnega. Pogajanja in nakup kot dobra naložba za Kranjski verski sklad so natančno opisani v dokumentih poljedelskega ministrstva na Dunaju »Vortrag« iz leta 1895.⁹

Natančen potek pogajanj o nakupu blejskih gozdov med Kranjsko industrijsko družbo in ministrstvom za kmetijstvo, da Kranjski verski sklad kupi omenjene gozdove, je opisan na 22 straneh. V prvem delu »Votruga« je zapisano, da so se pogajanja o nakupu začela že leta 1889 na pobudo direktorja KID-a Karla Luckmanna. Pristanek za nakup je dal minister za kmetijstvo, ki je pridobil tudi potrebno soglasje za nakup (zaradi tega, ker je bil kupec Kranjski verski sklad) tako s strani ministrstva za uk in bogočastje kot tudi ministrstva za finance. Cenitve posameznih vrst posestev, ki je skupno obsegala nekaj več kot 31.000 hektarjev (gozdne posesti je bilo nekaj več kot 21.000 hektarjev, 3035 hektarjev planin, okrog 194 hektarjev druge zemlje in nekaj več kot 6200 hektarjev neproduktivne posesti), se je začela spomladi 1889. Celotna vrednost (kupnina) bi bila prevelika za Kranjski verski sklad, zato so iz ponudbe izključili posest Tržič. Tako je za prodajo oz. nakup ostalo nekaj več kot 26.460 hektarjev. Skupni letni donos je bil za celotno posest ocenjen na 63.300 goldinarjev, brez tržiške po-

⁶ Rajšp, State and Church, Selected historical and legal issues, str. 108.

⁷ Rajšp, State and Church, Selected historical and legal issues, str. 110; Maček, Kranjski verski sklad, str. 59.

⁸ Leta 1858 je briksenški knezoškof Vincenc s pristankom papeža prodal Blejski grad z jezerom in gozdove na Jelovici, Pokljuki in Mežaklji fužinarjema Vincencu in Viktorju Ruardu. Slednji je posest leta 1872 prodal Kranjski industrijski družbi. Omenjena družba se je v devetdesetih letih devetnajstega stoletja odločila, da bo tako imenovane blejske gozdove prodala, saj zaradi uvajanja novih tehnoloških postopkov ni več potrebovala tolikšne količine lesa, poleg tega pa je selila svoje obrate v Škedenj pri Trstu. Več o tem glej Maček, O cerkvenem premoženju, str. 63; Rajšp, State and Church, Selected historical and legal issues, str. 110.

⁹ »Vortrag« je dokument o predlogu in odobritvi nakupa blejskih gozdov Kranjske industrijske družbe s strani Kranjskega verskega sklada iz leta 1895. Več o tem glej Rajšp, State and Church, Selected historical and legal issues, str. 110.

sesti pa na 51.860 goldinarjev. Vendar pa kljub dogovorjeni ceni 1.100.000 goldinarjev do prodaje in nakupa ni prišlo. Pogovori o prodaji in nakupu blejskih gozdov so se nadaljevali leta 1894. Takrat je bila izvedena ponovna revizija ocenitve iz leta 1889, ki je pokazala, da se je letni prihodek v tem času še povečal, in sicer iz 51.860 na 57.410 goldinarjev. Tako sta se obe strani dogovorili o kupoprodajni ceni 1.400.000 goldinarjev s tem, da Kranjski verski sklad plača stroške prenosa lastništva v višini 30.625 goldinarjev. Poudarjeno je bilo, da bo po nakupu blejskih gozdov v Kranjskem verskem skladu ostalo le še 120.000 goldinarjev, vendar pa samo do odprodaje posesti cistercijanskega samostana v Stični. Tako je minister za kmetijstvo Falkenhayn predlagal nakup 26.125 hektarjev (45.400 oralov) od Kranjske industrijske družbe, ki ga je tudi podpisal 20. junija 1895. Nakup blejskih gozdov s strani Kranjskega verskega sklada je odobril cesar Franc Jožef I. s svojim podpisom 19. julija 1895.¹⁰

To dejstvo je (bilo) v novejši slovenski zgodovini velikokrat prezrto, kar ima za posledico, da se lastništvo omenjenih gozdov tudi v današnjem času napačno interpretira.¹¹ Tako je v zvezi z nakupom blejskih gozdov s strani Kranjskega verskega sklada v Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev na strani 211 napisana tudi naslednja formulacija: »*Gozdove je 1895 pridobila država za kranjski verski sklad*«. Na podlagi tega zapisa je mogoče sklepati, da jih je plačala država.¹² Ta nekoliko nerodna formulacija je sicer popravljena oz. zapisana pravilno v isti knjigi na strani 238, in sicer, da je »*kranjski verski sklad kupil 1895 od Kranjske industrijske družbe gozdove pri Bohinju in Jesenicah, zlasti Jelovico, in jih*

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Vse od sprejetja denacionalizacijskega zakona leta 1991 naprej je bilo mogoče v javnosti zaslediti izjave nekaterih akademsko izobraženih ljudi, univerzitetnih profesorjev in drugih kvalificiranih ljudi, da Cerkev ni upravičena do vračila omenjenih blejskih gozdov. Več o tem glej v: Vlasta Felc, Različna razmišljanja in dvomi o upravičenosti vračanja gozdov, Delo, št. 5/1997; Veso Stojanov, Vračanje premoženja Cerkvi je vprašljivo, Delo, št. 5/1992; Jani Alič, Ponudiš prst, radi bi roko?, Dnevnik, št. 23/1993; Janez Šmidovnik, Bo Cerkvi uspelo še enkrat prodati to, kar je že prodala?, Delo, št. 14/1998.

¹² Po vsej verjetnosti je imel napačni oz. netočni zapis v omenjeni knjigi za posledico, da je v Enciklopediji Slovenije iz leta 2000 v 14. zvezku, katerega avtor je France M. Dolinar, na strani 196 netočno zapisano, da »L. 1895 je država tako za Kranjski verski sklad kupila gozdove na Pokljuki in Mežakli. (geslo Verski sklad, Enciklopedija Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana 2000, 14. zvezek, str. 196). Prav tako je zgodovinar dr. France Kresal zapisal dvoumno trditev, in sicer, da je »velik del gozdne posesti namreč nastal leta 1895 z nakupom, ki ga je opravila država, ga ves čas upravljala in gospodarila z njim ter ga je kot državno last prevzela tudi jugoslovanska država in tudi ta ga je upravljala kot poseben sklad«. Iz zapisane trditve se tako ne da razbrati, da je država opravila nakup za verski sklad z denarjem verskega sklada, kar je bistven podatek. Več o tem glej France Kresal, Gozdna veleposest ob likvidaciji agrarne reforme 1933 in problem socialne varnosti njenih nameščencev, v: Zgodovinski časopis, št. 51/1997, str. 217.

je imel 28.301 ha«. ¹³ Omenjena ugotovitev, da je Kranjski verski sklad kupil blejske gozdove in ne država, je namreč nedvoumno zapisana tudi v »Vortrag-u«, kjer piše, da bo v Kranjskem verskem skladu po nakupu omenjenih gozdov ostalo le še 120.000 goldinarjev, vendar pa samo do odprodaje posesti cistercijanskega samostana v Stični. ¹⁴

Po koncu prve svetovne vojne oz. po nastanku Kraljevine SHS je na območju skoraj vse Slovenije veljal avstrijski pravni red, razen zakonov, ki so bili sprejeti od leta 1920 naprej. To pomeni, da so veljali tudi vsi predpisi, ki so urejali delovanje verskega sklada. ¹⁵ Takratna jugoslovanska oblast si je lastila enake pravice, kot jih je imel cesar v nekdanji Avstro-Ogrski državi, vendar ni izpolnjevala svojih obveznosti do Cerkve. ¹⁶ Država oz. ministrstvo za vere je na podlagi začasnega odloka postalo najvišja upravna oblast v cerkvenopolitičnih zadevah. ¹⁷

Z izvedbo agrarne reforme med obema vojnoma, ki se je začela z manifestom regenta Aleksandra Karađorđevića 6. januarja 1919, pa vse do sprejetja Zakona o likvidaciji agrarne reforme junija 1931 ni prišlo do razlastitve cerkvenega zemljišča v Sloveniji. ¹⁸

Med obema vojnoma je ostalo nerešeno oz. odprto vprašanje uprave verskih skladov in njihove namembnosti. Dohodki Kranjskega verskega sklada so se od nastanka nove jugoslovanske države pa do leta 1939 izkazovali med dohodki Ministrstva za šume in rude. ¹⁹

¹³ Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU), Ljubljana 1980, 2. del, str. 211 in 238.

¹⁴ Rajšp, State and Church, Selected historical and legal issues, str. 111.

¹⁵ Maček, O cerkvenem premoženju, str. 63.

¹⁶ Bogdan Kolar, Delna izvedba konkordata (1935) glede na verske sklade, v: State and Church, Selected historical and legal issues. International Conference, June 21 and 22, 2001, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 2002 (dalje Kolar, State and Church, Selected historical and legal issues), str. 151.

¹⁷ Ur. l., št. 141/1919. Določilo ministrstva za vere, kot najvišji upravni oblasti cerkvenopolitičnih zadev izhaja iz 3. b člena omenjenega začasnega odloka, ki govori, da »v tistih delih kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki so pred državnim prevratom pripadali kraljestvom in deželam, zastopanim v državnem zboru, istotako v Bosni in Hercegovini izvršuje ministrstvo za verstvo oni del najvišje upravne oblasti v verskopoličnih poslih, ki je pred polomom avstroogrške monarhije spadal v področje c. kr. ministrstva za bogočastje in uk, odnosna c. in kr. skupnega finančnega ministrstva« in 11 člena, ki določa, da »inšpektorji nadzirajo upravo narodno-cerkvene imovine, odnosno vakufsko-mearifška posestva, obveščajo potem načelnika ministra o njih stanju ter stavljajo primerne predloge in prirejajo osnove rešitev o predmetih svojega področja«.

¹⁸ Več o tem glej 3. poglavje; glej tudi Zdenko Čepič, Agrarna reforma in Katoliška cerkev v Sloveniji (1919–1948), v: State and Church, Selected historical and legal issues. International Conference, June 21 and 22, 2001, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 2002 (dalje Čepič, State and Church, Selected historical and legal issues), str. 165–178; Zdenko Čepič, Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji 1945–1948, Založba Obzorja, Maribor 1995 (dalje Čepič, Agrarna reforma).

¹⁹ Kolar, State and Church, Selected historical and legal issues, str.152–153.

Reševanje pravnega vprašanja Cerkve in s tem verskega sklada sega v leto 1919, ko so se začeli razgovori za sklenitev konkordata Kraljevine SHS s Svetim sedežem. Konkordat je bil podpisan v Vatikanu julija 1935, a leta 1937 ni bil potrjen v tedanjem parlamentu Kraljevine Jugoslavije zaradi nasprotovanja srbske pravoslavne cerkve.²⁰

Zaradi različnih razmer v Sloveniji in na Hrvaškem je še naprej ostalo odprto vprašanje upravljanja verskih skladov in glede tega je Jugoslovanska škofovska konferenca leta 1938 zahtevala, naj pravosodno ministrstvo najde način za prenos premoženja verskih skladov v upravo škofij. Škofje so se sklicevale na 11. člen²¹ takratne ustave, ki je govoril o enakopravnosti verskih skupnosti. Upravičenost vračanja premoženja Cerkvi je leta 1937 potrdila tudi tedanja vlada v uradnem komentarju, in sicer, da je to »logični postopek ekonomske avtonomije, ki jo je dobila srbska Pravoslavna cerkev in katere zaradi tega ni bilo mogoče odreči Katoliški cerkvi«. ²²

Tako je na osnovi 11. člena Ustave Kraljevine Jugoslavije iz leta 1931, 20. člena neratificiranega konkordata iz leta 1935 ter Finančnega zakona za leto 1939/40²³ (ki je v 8. točki 35. člena pooblašal ministra za pravosodje, da je smel po odobritvi ministrskega sveta predpisati uredbo z zakonsko močjo o prenosu lastnine verskega sklada Cerkve v last in upravo Cerkve), je stekel postopek priprave zakonskih amandmajev o prenosu premoženja verskih skladov Cerkve v lastništvo in uporabo Cerkve.

Na podlagi navedenega izrecnega zakonskega pooblastila je izdal minister za pravosodje dr. Ružić Uredbo z zakonsko močjo o prenosu lastnine verskih skladov Cerkve v last in upravo Cerkve,²⁴ ki jo je potrdil tudi ministrski svet. Navedena uredba je urejala prenos premoženja vseh verskih skladov v last in upravo Cerkve.²⁵

²⁰ Podpisani konkordat je v 20. členu urejal premoženje Cerkve, in sicer, da »premoženje t. i. verskih skladov, ki jih ima RKC, mora služiti izključno cerkvenim namenom za uporabo ordinarijev dotičnih škofij. Upravljanje teh skladov nadzorujejo škofije ob sodelovanju ustreznih vladnih organov v skladu s splošnim državnim pravom«. Veš o tem glej Karl Bonutti, »Neratificirani« konkordat med Kraljevino Jugoslavijo in Svetim sedežem, v: State and Church, Selected historical and legal issues. International Conference, June 21 and 22, 2001, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 2002 (dalje Bonutti, State and Church, Selected historical and legal issues), str. 144.

²¹ 11. člen opredeljuje, da se vere »smejo priznati samo z zakonom. Usvojene in priznane vere urejajo samostojno svoje notranje verske posle ter upravljajo svoje ustanove in fonde v mejah zakona«. Sl. l., št. 53/1931.

²² Kolar, State and Church, Selected historical and legal issues, str. 156.

²³ Sl. l., št. 34/1939.

²⁴ Sl. l., št. 39/1939.

²⁵ V uredbi je bilo določeno, da se premoženje posameznega verskega zaklada prenese na ime pristoj-

S tem je bilo urejeno pravno-formalno razmerje med Cerkvijo in državo, ki je bilo odprto vse od ustanovitve jugoslovanske države, vsa posest Kranjskega verskega sklada je bila na podlagi te uredbe prepisana na Ljubljansko škofijo, sklad pa je prenehal obstajati.²⁶

Slovenski parlament je leta 1991 sprejel zakon o denacionalizaciji, ki je bil osnova za vračanje po drugi svetovni vojni odvzete premoženja nekdanjim lastnikom. Pri vračanju cerkvenega premoženja se je najbolj zapletalo pri vračilu gozdnih posestev, ki so bila prej v lasti Cerkve oz. Kranjskega verskega sklada. Nasprotniki vračanja cerkvenega premoženja (predvsem gozdov) so bili mnenja, da Cerkev ni upravičena do vrnitve gozdnih posestev, ki so bili v preteklosti last Kranjskega verskega sklada.²⁷

Proces denacionalizacije vse od sprejetja Zakona o denacionalizaciji naprej ni potekal brez zapletov. Tako je moralo Ustavno sodišče Republike Slovenije večkrat odločati o ustavnosti določb v zvezi z denacionalizacijo, od katerih dve odločbi deloma posegata tudi na področje verskih skupnosti. Prva takšna odločba je t. i. »moratorijska odločba«, ki je z odložnim rokom šestih mesecev razveljavila določbo Zakona o začasnem, delnem zadržanju vračanja premoženja, ki je uvedel začasno zadržanje vračanja premoženja za dobo treh let v vseh tistih primerih, ko se je za enega upravičenca zahtevala vrnitev več kot 200 hektarjev kmetijskih ze-

---

nega ordinariata z odlokom ministra za pravosodje o prenosu lastnine v last Cerkve. Ta odlok je bil na podlagi 9. člena pravna podlaga za vknjižbo lastninske pravice na ime pristojnega ordinariata. V 10. členu te uredbe je bila narejena izjema od določb 7. in 8. člena, ki sta določali, kateri ordinariat je pristojen za prevzem premoženja verskih skladov, in je bila kot pristojni organ za prevzem Kranjskega verskega sklada določena samo Ljubljanska škofija. Več o tem glej OdlUS V, 174, Ur. l. RS, št. 1/97, (U-I-107/96) – Rimskokatoliška škofija Maribor in drugi, str. 517.

²⁶ Kolar, *State and Church, Selected historical and legal issues*, str. 160.

²⁷ Eden izmed nasprotnikov vračanja blejskega gozdnega veleposestva Cerkvijo je bil tudi zdaj že pokojni akademik dr. Bogo Grafenauer, ki je bil v začetku devetdeset let prejšnjega stoletja vodilni slovenski zgodovinar. Akademik Grafenauer je svoje stališče glede vračanja blejskih gozdov Cerkvijo zapisal v pismu, ki ga je junija 1992 naslovil tedanjemu ljubljanskemu nadškofu dr. Alojziju Šuštarju, predsedniku vlade dr. Janezu Drnovšku in predsedniku države Milanu Kučanu. V pismu je dr. Grafenauer zmotno trdil, da je Cerkev pred poldrugim stoletjem blejske gozdove prodala in da so tako po prodajah prišli v državno last in zaradi tega naj bi jih Cerkev neupravičeno zahteva nazaj. Več o tem glej v: Bogo Grafenauer, *Polemika z ustavnim sodiščem*, Mladina, št. 23/1997, str. 24–25 in Obravnava 17. točke dnevnega reda – predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o denacionalizaciji, 9. seja Državnega zbora Republike Slovenije, 10. junij 1998. Vsebina pisma je v preteklosti služila kot osnova vsem tistim, ki so nasprotovali vračanju cerkvenega premoženja. Vsebina omenjenega pisma je med drugim vplivala tudi na izveden mednarodni posvet o pravno zgodovinskih vidikih premoženjskih razmerij med državo in Cerkvijo, ki ga je organizirala Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU) pod vodstvom takratnega predsednika SAZU akademika dr. Franceta Bernika v Ljubljani 21. in 22. junija 2001. Vsi referati so objavljeni v: *State and Church, Selected historical and legal issues*. International Conference, June 21 and 22, 2001, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 2002.

mljišč in gozdov. Ta odločba se na pravni položaj verskih skupnosti nanaša v obrazložitvi, kjer ugotavlja, da je predlog za sprejem izpodbitega zakona najprej predvideval začasno, delno zadržanje vračanja premoženja le cerkvam in drugim verskim skupnostim oziroma rodovom, razen sakralnih objektov, do sprejema novega zakona o verskih skupnostih.

Zakonodajalec naj bi z moratorijem pridobil čas za presojo, da se razišče, ali je Cerkev upravičena uveljavljati lastninsko pravico na podlagi aktov Kraljevine Jugoslavije. Ustavno sodišče je v tej zadevi menilo, da cerkva in verskih skupnosti, kadar se pojavijo kot denacionalizacijski upravičenci glede na *njihovo vlogo obče koristne ustanove* in glede na njihov položaj v našem pravnem redu, ne bi bilo dopustno enačiti z veleposestvi fevdalnega izvora²⁸ oziroma z lastninskimi odnosi, ki izvirajo iz historično izkazanih fevdalnih odnosov.²⁹

Druga ustavna odločba, ki se nanaša na pravni položaj verskih skupnosti v zvezi z denacionalizacijo je t. i. »referendumska odločba« v kateri je Ustavno sodišče utemeljilo poseben položaj verskih ustanov kot denacionalizacijskih upravičencev z naslednji argumenti: (1) da jim je ZDen v 14. členu izrecno priznal pravico do vrnitve premoženja pod pogojem, da so ob njegovi uveljavitvi delovale na območju Republike Slovenije, (2) da so verske skupnosti domače pravne osebe, ki delujejo v okviru pravne ureditve Republike Slovenije in (3) jih iz tega razloga ni mogoče enačiti z zasebnimi lastniki veleposestev fevdalnega izvora - še zlasti, če ti sedaj živijo v tujini - in jim s stališča državnega in javnega interesa tako kot verskim skupnostim ni mogoče priznati kakšnega posebnega položaja.³⁰

²⁸ Glede uporabe termina »fevdalna lastnina« oz. njegovih izpeljank, moramo povedati oz. razumeti, da je bila fevdalna lastnina v Avstrijskem cesarstvu ukinjena 7. septembra 1848 s sprejetjem zakona o zemljiški odvezi. Zgodovinar dr. Stane Granda je zapisal, da »po letu 1848 ne moremo več govoriti o fevdalizmu, zemljiških gospodih in podložnikih, ampak le o veleposestvih in veleposestnikih ter kmetih«. Kljub temu dejstvu je bil omenjeni termin uporabljen tudi v ZDen-B. Zadeva glede fevdalne posesti ni predmet moje doktorske naloge, saj je cerkveno premoženje iz t. i. fevdalne posesti izvzeto z odločbo Ustavnega sodišča Republike Slovenije. Več o tem Stane Granda, *Mala zgodovina Slovenije*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2008, str. 190; Anton Krošl, *Zemljiška odveza na bivšem Kranjskem*, Samozaložba, Ljubljana 1941, str. 9, 42, 98-99; OdlUS VI, 69, Ur. l. RS, št. 34/97, (U-I-121/97) - Državni zbor RS.

²⁹ OdlUS VI, 69, Ur. l. RS, št. 34/97, (U-I-121/97) - Državni zbor RS, str. 348-351. Obrazložitev omenjene ustavne odločbe zajema obsežen zgodovinski pregled z navedbo virov, iz katerih izhaja, da je bilo veleposest na Slovenskem pred drugo svetovno vojno po njenem izvoru mogoče razdeliti na fevdalno, cerkveno in kapitalistično, glede pravne subjektivitete verskih skupnosti pa se sklicuje na odločbo OdlUS II, 23, Ur. l. RS, št. 13/93, (U-I-25/92) - Sindikat papirne, grafične in časopisno-informativne, založniške ter novinarske dejavnosti Slovenije, Izvršni svet Skupščine mesta Ljubljane, str. 57-59.

³⁰ OdlUS VI, 69, Ur. l. RS, št. 34/97, (U-I-121/97) - Državni zbor RS, str. 343, 387-390.

Leta 1998 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o denacionalizaciji (ZDen-B).³¹ Pri njegovem sprejemanju je Državni zbor Republike Slovenije moral upoštevati že sprejete odločitve Ustavnega sodišča.³² Kljub sprejetju ZDen-B je Ustavno sodišče takoj po njegovi uveljavitvi razveljavilo posamezne določbe omenjenega zakona.³³

Viri in literatura

1. Viri

Pravni viri:

Odločbe in sklepi Ustavnega sodišča, Nova revija, Ljubljana 1992–. Službene novine SHS. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich.

Časniki:

Bogo Grafenauer, Polemika z ustavnim sodiščem. Mladina, 1997, št. 23, str. 24–25.
France Kresal, Gozdna veleposest ob likvidaciji agrarne reforme 1933 in problem socialne varnosti njenih nameščencev. Zgodovinski časopis, 1997, št. 51, str. 205–218.
Vlasta Felc, Različna razmišljanja in dvomi o upravičenosti vračanja gozdov. Delo, 1997, št. 5, str. 15.
Veso Stojanov, Vračanje premoženja Cerkvi je vprašljivo. Delo, 1992, št. 5, str. 14.
Jani Alič, Ponudiš prst, radi bi roko?. Dnevnik, 1993, št. 23, str. 10.
Janez Šmidovnik, Bo Cerkvi uspelo še enkrat prodati to, kar je že prodala?. Delo, 1998, št. 14, str. 11.

2. Literatura

BLAZNIK, Pavle, ur. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, I. zvezek, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1980.
Enciklopedija Slovenije, knj. 1–16, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987–2002.
GRANDA, Stane. Mala zgodovina Slovenije, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2008.
KROŠL, Anton. Zemljiška odveza na bivšem Kranjskem, Samozaložba, Ljubljana 1941.
MAČEK, Jože. Kranjski verski sklad, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2006.

³¹ Ur. l. RS, št. 65/98.

³² Več o tem OdlUS V, 174, Ur. l. RS, št. 1/97, (U-I-107/96) – Rimskokatoliška škofija Maribor in drugi; OdlUS VI, 69, Ur. l. RS, št. 34/97, (U-I-121/97) – Državni zbor RS.

³³ Ustavno sodišče je med drugimi členi razveljavilo 20. člen ZDen-B, s katerim je bil spremenjen 78. člen ZDen. Razveljavitev te določbe pomeni, da je ponovno začel veljati prvi odstavek 78. člena ZDen v besedilu prvotno sprejetega ZDen, ki določa, da se dedovanje po umrlem uvede z dnem pravnomočnosti odločbe o dedovanju. Po razlagi Ustavnega sodišča ta določba, ob uporabi določb Zakona o dedovanju pomeni, da se dediči določijo po trenutku zapustnikove smrti. Če dediči, ki so dedovali v zapuščinskem postopku, izvedenem po smrti denacionalizacijskega upravičenca, v trenutku pravnomočnosti denacionalizacijske odločbe niso več živi, dedujejo njihovi dediči, torej dediči dedičev, ne pa več dediči denacionalizacijskega upravičenca. Prav tako je Ustavno sodišče odločilo, da se razveljavi prvi in tretji odstavek 1. člena, drugi odstavek 3. člena, prvi odstavek 4. člena ter 8. člen in 25. člen ZDen-B. V drugem odstavku 1. člena istega zakona se razveljavijo besede: »na podlagi meddržavne pogodbe«. V 19. členu istega zakona se razveljavijo besede: »če je predmet dedovanja zaščiten kmetija«. V 2. točki prvega odstavka 23. člena istega zakona se razveljavijo besede: »po določbah tega zakona«. Več o tem OdlUS VII, 190, Ur. l. RS, št. 67/98, št. 76/98 (U-I-326/98) – Združenje lastnikov razlaščenega premoženja Slovenije in drugi.

MAČEK, Jože. O cerkvenem premoženju v preteklosti in o denacionalizaciji, Mohorjev koledar 2002, Mohorjeva družba, Celje 2001.

RYBAŘ, Miloš. Nacistični ukrepi zoper duhovščino lavantinske škofije, v: Zbornik ob 750-letnici Mariborske škofije, Mariborski škofijski ordinariat, Maribor 1978.

State and Church, Selected historical and legal issues. International Conference, June 21 and 22, 2001, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 2002.